

PROTECTION OF HUMAN RIGHTS AND THE SYSTEM OF THE MINISTRY OF INTERIOR

Abstract: One of the key elements of public policy is to protect the rights and freedoms of citizens. Universal human rights are regulated and guaranteed by international and European charters, conventions, pacts and protocols. To date, the main guarantor of human rights and freedoms Republic of Bulgaria is the Constitution adopted in 1991. The main government body responsible for the maintenance of law, established public order and protect the rights and freedoms of citizens is the Ministry of Interior.

Author information:

Zdravko Kuzmanov

Chief assist. prof. PhD in Management of Security Systems

Department at Konstantin Preslavky - University of Shumen

✉ z.kuzmanov@shu.bg

🌐 Bulgaria

Keywords:

Public order, human rights, human rights defense, legislation, Ministry of Interior.

Терминът „обществен ред“ трудно може да бъде дефиниран като понятие. Той може да се разглежда от гледна точка на различните обществени науки и в смисъла му могат да се вложат много аспекти. В действащото законодателство също не съществува точно определение за него, въпреки че понятието се използва в множество нормативни актове и документи. Опити за точната дефиниция на обществения ред се извършват в различни научни разработки в областта. В специализираната литература той се разглежда по два начина – като състояние на обществените отношения в сферата на националната сигурност (*в широк смисъл*) и като правна категория (*в тесен смисъл*). По-голямата част от авторите се обединяват и възприемат, че общественият ред „представлява система от обществени отношения, регулирана от правни, социални и нравствени норми, която осигурява защита на правата и свободите на гражданите, общественото спокойствие, обществената безопасност и нормалното функциониране на обществото като единно цяло“.

[1]

Един от основните градивни елементи на обществения ред е защитата на правата и свободите на гражданите. Организацията на обединените нации (ООН) определя човешките **права и свободите** като „права, присъщи на всички човешки същества от момента на тяхното раждане до тяхната смърт, независимо от тяхната националност, местоживееене, пол, национален или етнически произход, цвят на кожата, религия, език или който и да е друг статут. Тези права са взаимосвързани, взаимно зависими и неделими“.

Универсалните права на човека са регламентирани и гарантирани от международни и европейски харти, конвенции, пактове и протоколи. Международното законодателство определя задълженията на правителствата да действат по определен начин или да се въздържат от определени действия, с цел насърчаване и защита правата на човека и основните свободи.

Първообразът на съвременното разбиране за правата на човека се създава още в далечното минало от теоретиците на класическото естествено право, но идеята за абстрактния, надарен с права човек се оформя в модерния си вид в навечерието и в хода на буржоазните революции и се утвърждава от класическите либерални доктрини през втората половина на XIX век.

Първите документи, които нормативно уреждат правата на човека са „*Великата харта на свободите*“ (XIIIв.), по-известна като „*Магна харта*“ и „*Американската декларация за*

независимост“ (XVIII в.). „Магна харта“ представлява първообраз на движението за човешки права и за пръв път създава защита на човека от насилие и въвежда правилото, че никой няма право да бъде задържан без съдебно решение, с което се слага край на отношението на робство и феодален произвол над индивидуалната свобода на човека. По късно в Англия се създават документи, представляват ранни опити за контрол над авторитарната власт на монарха и за стимулиране на личната свобода на индивида. Човешките права се срещат за пръв път в изчистен вид и ясно изложение в „Американската декларация за независимост“ и по-късно създадената американска конституция.

Идеята за правата на човека съзрява, оформя си и се налага в теорията и в общественото съзнание окончателно в навечерието на *Френската революция (1789 – 1799г.)*, определяща облика на модерното обществено-политическо пространство. Тогава се създават двата основополагащи и изцяло посветени на човешките права документа – „Декларация за правата на човека и гражданина“ (*Déclaration des droits de l'homme et du citoyen de 1789*) и „Декларация за правата и човека на гражданина“ (*Déclaration des droits de l'Homme et du citoyen de 1793*). Те са първоизточниците на цялото съвременно законодателство в областта. Ценностите, заложи в „Декларацията за правата на човека и гражданина“ от 1789г. днес са уважавани във всички свободни страни. Тя е точният манифест на целите, които революционерите поставят пред себе си. Те създават един обективен компромис между различните идейни течения, като се спират на обединяващите ги ценности на естествените права свобода, равенство, неприкосновена собственост, свобода на възгледите и словото. Утвърдено е съществуването на естествени човешки права в общественото състояние, като държавата се задължава с тяхното гарантиране и създаване на по-добри възможности за живот на човека. Във втората „Декларация за правата на човека и гражданина“ от 1793 г. към основните права са добавени някои социални права – социална защита и сигурност, право на образование.

В основен гарант за правата и свободите на човека в световен мащаб се превръща „Международната харта за правата на човека“ от 1948г. Тя се състои от три части, които съдържа основни и общовалидни духовни морални ценности, представляващи своеобразно общо наследство от „Декларацията за правата и свободите на човека“, което стои в основата на принципите на индивидуалните и политическите свободи. Това наследство произтича и от върховенството на правото, на което се основава всяка една истинска демокрация.

Първата част на Международната харта е приета от ООН през 1948 г. под наименованието „Всеобща декларация за правата на човека“ като обща мярка, към постигането, на която трябва да се стремят всички народи и държави. Макар и да няма силата на международен договор тази декларация е правна и политическа отправна точка за защита на правата на човека както на международно ниво, така и вътре в самите държави. Втората и третата част на хартата са приети от ООН през 1966 г. като Международен пакт за граждански и политически права и Международен пакт за икономически, социални и културни права. И двата пакта имат задължителен характер за страните членки на световната организация и систематизират в две групи основните права и свободи. Първата група се отнася до гражданските и политическите права – правото на живот, свобода от насилие, свобода от принудителен труд, свобода от произволно задържане, право на справедливо гледане на дело в съда, свобода на мисълта, религията и убежденията, право на личен живот, свобода на словото, право на сдружаване и участие в обществения живот. Този каталог от права и свободи е абсолютно задължителен за всяка държава независимо от политическата система и нивото ѝ на социално-икономическо развитие. Втората група регламентира икономическите, социалните и културните права с цел изграждане на необходимия жизнен стандарт, свободата и достъпа до образование и културен живот. [2]

Европейските правни актове за защита правата на човека са резултат преди всичко от работата на Съвета на Европа, Европейския съюз и Организацията за сигурност и сътрудничество в Европа (ОССЕ) – организации, при които хуманитарната проблематика е водеща от създаването им. В този смисъл европейското право се основава на световните стандарти, като отчита специфичността на региона. Неговите разпоредби обвързват само страните от континента, които са се присъединили към съответните правни документи (конвенции, договори, спогодби).

Идеята за правата на човека има три главни опорни точки, без които нито основополагащите, нито съвременните теории за правата на човека биха били възможни, а именно: разбирането за абстрактния човек, разглеждан като самостоятелна ценност, възприемането на идеята, че съществува право с всеобща валидност, надхвърляща границите на отделна държава и твърдението, че в юридически контекст може да се говори не само за право, но и за права.

В България правата на човека се признават за първи път официално с приемането на Търновската конституция (*16 април 1879г.*). Тя правно гарантира основните принципи на свобода, равенство, самоуправление и сигурност. Под закрилата на закона са правото на труд, правото на образование, правото на сдружаване, свобода на печата и други. Прокараните принципи носят духа на времето си и тя успешно съчетава правата и свободите на гражданите с националните свободи. Конституциите от 1947г. и 1971г. поставят човешките права и свободи на кръстопът между демагогия и реалност. Гражданските свободи са прокламирани, но не и гарантирани. На преден план излизат правата, обвързани със социалната сфера. В приоритетни се превръщат правото и задължението на труд, като свободите често биват ограничавани поради идеологически и политически причини.

Към днешна дата, основен гарант на човешките права и свободи в Република България е действащата от 1991г. Конституция. Тя утвърждава правата и свободите на гражданите, като поставя достойнството на човека и неговите права като цел и оправдание на всяка държавна власт. По този начин, върховния закон поставя неприкосновените и неотменими човешки права в основата на гражданското общество. В Конституцията ясно е заложена идеята, че цялата власт в държавата е редно да бъде подчинена на неотменимите права на човека, на едно задължение за тяхното спазване преди друго. Основните права и свободи на човека, заложени в нея, съществуват на принципа за тяхната необходимост. С непосредственото си действие, те обвързват в единно цяло и пряко действащо право законодателната, изпълнителната и съдебната власт.

Основният държавен орган, отговорен за опазването на законността, установения обществен ред и защита на правата и свободите на гражданите е Министерството на вътрешните работи (МВР). Република България е страна по всички законодателни инструменти, касаещи човешките права, които са част от Законодателството на ЕС в областта на правосъдието и вътрешните работи. Основният документ, който определя общовалидни стандарти за МВР във връзка с дейността по защита правата и свободите на гражданите е „Европейската конвенция за защита правата на човека и основните свободи“. Тя защитава широк кръг от граждански и политически права, като възприема редица текстове от Международната харта за правата на човека. Формулира допълнителни права и свободи и предвижда институции и процедури за защита на правата на човека, съобразно европейските особености и изисквания и определя „стандарти минимум“ за защита на правата на човека, които всяка една държава – страна по нея е длъжна да спазва. Конвенцията предоставя правото на държавите да уреждат с вътрешното си законодателство основните права и свободи на гражданите, както и институции и процедури за тяхната защита и забранява на държавите,

които са я подписали да въвеждат ограничения в правата и свободите на гражданите, освен в случаите и при условията, които тя допуска. [1]

За Република България Конвенцията има статут на конституционни норми, независимо от гражданските и политическите права, които урежда. Това означава, че всички законови текстове на вътрешното законодателство, които уреждат правата, включени в нейния каталог, трябва да бъдат в хармония с приетите от нея стандарти, държавните институции са длъжни да я спазват при осъществяване на своята дейност и всеки правоприлагащ орган може да се позове на нейните разпоредби при вземане на съответно решение. [1]

Конвенцията приема множество стандарти, които МВР е длъжна да спазва в изпълнение на своите основни действия. Всеки член от нея утвърждава определени задължения за полицейските органи. [1]

За защита на „правото на живот“ предварително са утвърдени законодателни, изпълнително-разпоредителни и съдебни мерки за не допускане от умишлено лишаване от живот. МВР защитава правото на живот на всеки гражданин на страната, бежанец или чужденец. До умишлено лишаване, полицейските органи могат да прибегнат само при хипотезите, които Конвенцията допуска. Употребата на физическа сила, помощни средства и оръжие, в резултат, на които настъпва смърт, е оправдано само когато е абсолютно „необходимо“. [3]

Правилото за „забрана на изтезанията“ включва това, че полицията при никакви обстоятелства не трябва да се позовава на „абсолютна необходимост“ да изтезва, да се отнася нечовешки или унижително с лица при или по повод на изпълнение на професионалните си задължения. То е подкрепено с приетата от Общото събрание на ООН през 1984г. „Конвенция против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне и наказание“, която също има задължителен характер за МВР.

От практическа гледна точка задълженията на полицията по „правото на свобода и сигурност“ са най-важни за дейността на полицейските органи. Европейските стандарти приемат свободата и сигурността на личността като едно цяло и ревниво охраняват индивида от неоправданата намеса на държавата. Принципът е, че никой не може да бъде лишен от свобода, освен в случаите и по реда (процедурите), които Конвенцията предвижда. Конвенцията не забранява всички видове лишаване от свобода и в действителност изрично признава особения интерес на държавата да се намесва и ограничава личната свобода при спазване на гаранциите, които тя определя. [3]

Шестте групи обстоятелства, при които държавните власти могат да лишат едно лице от неговата свобода, са подробно описани в нея. Списъкът от обстоятелства е изчерпателен и подлежи само на ограничително тълкуване. Това означава, че материално-правната законосъобразност ще бъде спазена, когато задържането се основава поне на една от шестте точки от посочения член. Ако не може, то е незаконно. От какъв характер ще бъде самото задържане зависи от адекватна на изискванията на Конвенцията вътрешно правна уредба. В тази връзка Конвенцията държи на две неща – уредените с вътрешното право процедури да бъдат изпълнени и второ – самите процедури да са справедливи. [3]

Полицейските органи са задължени задържане на всяко лице то да бъде незабавно уведомено на разбираем за него език за основанията и за всички обвинения, които му се предявяват. Това изискване се изпълнява, когато се спазват точно разпоредбите на националния закон. Същественото тук е, че сведенията, които се съобщават на задържания, трябва да му позволят да разбере защо е лишен от свобода, за да може да задейства процедурата за оспорване на законността на задържането. От момента на задържането на лицето то има право на адвокатска защита – право, което полицията е длъжна да спазва. Гледането на делото на задържаното лице трябва да бъде осъществено в „разумен срок“. За дейността на полицията

това изискване е свързано с провеждането на бързи и компетентни действия за събиране и проверка на доказателствата в рамките на определения от ЗМВР срок от 24 часа. [4]

Конвенцията урежда правото на всяко лице на справедливо публично гледане на неговото дело от съд и по правила, които характеризират наказателната процедура като елементи от общата концепция за справедлив процес. Всяка държава страна е длъжна да организира работата на съдебната система по начин, който да осигури решаването на делата в разумен срок. Следователно една държава не може да се прикрива зад организационни, процедурни и други дефекти в своя съдебен механизъм, за да избегне отговорността за системни закъснения. [3]

Полицията като орган, който притежава компетенции в областта на разследване на престъпленията, е част от веригата, по която се реализира наказателната политика на държавата (полиция-следствие-прокуратура-съд). Така че колкото по-добре е организирана и ефективно действа полицията, толкова повече тя се вписва в общата концепция за справедлив процес. Това е част от минималните стандарти за осигуряване на справедлив процес, който държавата трябва да спазва при изграждане на организацията и при определяне на процедурните правила за ефективно осъществяване на правосъдието. [1]

Демократизацията на обществото изисква не само привеждане на законодателство в съответствие със стандарти, но и създаване на сигурни гаранции за тяхното реализиране вътре в страната.

Конвенцията защитава правото на неприкосновеност на личния и семеен живот, на жилището и на тайната на кореспонденцията. Принципът, който се провъзгласява, е за недопустимост на намесата на държавата при ползването на това право от гражданите. Конституцията на страната ни признава и защитава тези права, но като има предвид редица обстоятелства, тя не ги абсолютизира. По тази причина Конституцията допуска охраняваните от Конвенцията и самата нея права временно да бъдат ограничавани по ред и условия, определени със закон. Законът за Министерството на вътрешните работи в раздела за правомощията на органите на националната полиция урежда реда и условията, при които полицията може временно да ограничава правото на неприкосновеност на личния и семейния живот и на жилището. [3]

В условията на нарастващата значимост на телекомуникациите, информационните системи и компютърната обработка на данните европейското законодателство взема мерки и срещу неотторизирания достъп до компютри и база данни (нерегламентирано подслушване или унищожаване на информация). В духа на принципите на Конвенцията за правата на човека, Съветът на Европа приема „Конвенция за защита на правата на лицата по отношение на автоматичната обработка на личните данни“, открита за подписване през 1981г. Нейната цел е да осигури на територията на всяка страна уважение за всеки индивид, независимо от неговата националност или местоживеене, защита на неговите права и основни свободи и в частност правото на неприкосновеност на личния живот по отношение на автоматичната обработка на лични данни за него (защита на информацията). Задълженията на МВР по него включват създаването на правна уредба относно събирането на сведения чрез автоматизирани средства, съхраняването на лични сведения, които са необходими само за изпълнение на законово определените правомощия и задачи, използването на лични сведения само за полицейски нужди, разменяне на лични сведения само при наличие на законово основание в рамките на фиксирана процедура, критерии за съхраняване и актуализиране на данните, вземане на мерки за недопускане на неразрешен достъп, изтичане на информация или манипулиране на данните и други. [1]

Системата от международни актове имат огромно значение за дейността на полицията. В системата на МВР е създаден специален орган – Постоянна комисия по правата на човека и полицейската етика в МВР, следяща и контролиращ изпълнението на задачите в областта.

Въпросът за човешките права и свободи придоби особена актуалност през последните години. Наличието на огромните миграционни вълни доведе присъствието на огромен брой бежанци в европейските страни, а проблемът с ромското население е присъщ за страната ни от много години. Натискът за интеграцията на тези две малцинствени групи надигна огромна вълна от недоволство сред българските граждани и привилегиите, изградени за тях извадиха на преден план въпросът за неравнопоставеността между отделните групи. Факт са и множеството безредици възникнали и породени от новите „гости“ не само в България, но и в цяла Европа. Въпреки това са отправени остри критики именно за грубо нарушение на човешките права в национален и европейски план. Именно затова е редно да започне процес по актуализиране на международните, европейски и национални документи в областта. Въпросите по защита на човешките права и свободи са развити в голяма степен, но във връзка с непрекъснато изменящата среда е необходимо да се обърне сериозно внимание по въпросите за статута и задълженията на отделните групи като човешки същества и най-вече задълженията на отделните индивиди като граждани на Република България.

References:

1. **Sandev, G., 2005:** Sistema na MVR. Red i sigurnost 2005., SH.
2. International Bill of Human Rights
3. European Convention on Human Rights
4. **Ministry of Interior Act** (promulgated: State Gazette, Issue 53, 27 Jun 2014; last amended: State Gazette, Issue 103, 27 December 2016).